

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: Etédi
Cím: A tatárjárástól a török
dulásig
Forrás: Szózat

Bn

1924. 1. 1.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Old)

Osztályozás

Tárgy

9.439

Hely

Idő

"124" —

Személy

A tatárjárástól a török dulásig

A régi Pest

A tatárjárás elseperte Pestet, Kispestet, Budát, de nagyon hamar viruló városok keletkeztek a környéken. Pestnek az eddigi földhányások helyett a Kőbányánál tizenegy toronnyal ellátott várára építettek; megnőtt a város terjedelme is. A falak közé bevették Szent Erzsébetfalvát is, azonkívül keletre is kiterjedt a város. A bástyák a Dunától a mai Ső- és Szarka-utca közt, majd a Bástya- és Magyar-utca mentén húzódtak el a mai Kossuth Lajos-utcaig. Innen egy darabig a Semmelweis-utca és Károly-körut közt, majd a Központi Városház mai telkén és a Szeréna-téren át a Kristóftérre és innen a Duna-hoz. IV. Béla király 1241-ben megújította Pest elveszett szabadságlevelét, mely szerint a városba senki orszákkal be nem szállásolható, lelkeszét és bíráját maga választja és tíz katonát állít ki, ha a király személyesen vezeti a hadat. A szabadságleveléből pontja gazdasági természetű. Ebben az oklevélben szerepel a Kőér nevű birtok, melyet a polgárok közt aránylagosan kell felosztani. Jóldeig ezt a területet a mai Kőbányának tartották s csak utjabban derítette ki a történelmi kutatás, hogy a Várhegyről van szó, melynek oldalát szőlőkkel ártették be a mai Tabán helyére átszállingózó pesti telepesek, kik községüket Kispestnek nevezték el. A Várhegy szőlőit nem sokáig élvezhették, mert már 11 év múlva, 1255-ben, elvette tőlük a király az egész hegyet vár építésére. Az eddig pusztá hegyen a király várat és várost épített, melybe német iparosokat és lovagokat hívott be. A régi Buda, mely a Várhegy benépesedése után Óbuda nevet kapott, királynéi birtokká lett.

Jenő és Ujbécs

Próbált terjeszkedni Pest észak felé is, ahol a mai Szabadság-tér környékén egy Ujbécs nevű község feküdt s ennek határa zárta el az utat. IV. Béla 1268-ban ezt a községet a margitszigeti apácáknak adományozta. A pestiek azonban pereltek érte és maguknak követelték. Végre 1285-ben kiegyeztek az apácákkal, hogy legyen azoké a határ és község Jenő falu felé

első része a Dunaárkon túl, azon belül a pestieké. A per azonban századok múlva újra kiújult. A Pestet elpusztító törökök elől az apácák ugyanis Nagyszombatba menekültek, de Pest visszafoglalása után újra megindították a pert Ujbécsért, melyet most már egészen Pest városa kerített meg s a hosszantartó per folyamán térkép is készült 1752-ben Pestről és környékéről. Ugyanakkor kelet az a tanuvalomási jegyzőkönyv, melyben a kihallgatott öregek elmondják, hol is feküdt ez az elpusztult Ujbécs. Vára a mai Lánchídfővel szemben állt és az arajári falusi szekeresek állandóan hordták még akkor is belőle a követ; kutja is megvolt. Ez a vár valószínűleg azonos Werner lovag kastélyával ez a Werner pedig a tatárjárás előtt egyházi átok alá került, mert erőszakoskodott a Beneés-barátokkal.

Budáig nem hül ki a kása

Az öregek azt is jegyzőkönyvre adták, hogy ma is közhasználatban van az a tréfás mondás: „Bécsből ugy el lehet vinni Budára egy fazék kását, hogy forró maradjon.”

A talány megfejtése az, hogy a tréfacsináló ilyenkor Ujbécsre gondolt, melynek romjai olyan közel vannak a hajóhidhoz, hogy tényleg még forrón fel lehetett vinni rajta át Budára a kását.

Déli irányban Szentkeresztfalva, bár belül került a várfalra, mégis külön községi életet élt: országgyűlést tartanak benne, lakói V. István királytól azt a kivánságot kapták, hogy Pesten és Budán nem fizetnek vámat. Szerepel 1394-ben is, az utolsó okleveles nyom róla 1563-ból való. Egyéb nem maradt belőle, mint az a pillérsorozat, melyet a mai Újváros-háza alapjainak kiásásakor találtak 1869-ben. Akkor bontották le a százötven éve ezen a telken álló régi városi sörgyárat, melynek emléket a most annyit emlegetett Sörház-utca őrizte meg maig is.

Téves adatok Szentkeresztfalváról

Erről a Szentkeresztfalváról legújabb időkig téves fogalmak voltak, annyira elveszett minden történelmi tudat a régi Pest-

ről az új Pesten. Azt hitték, hogy a mai Gellért-fürdő környékén volt, ahol a hóforrásokra a Zsopályos Vitézek valamikor kórházat építettek. Ez volt a Ferec József-híd alkalmával lerombolt Sárosfürdő elődje a messze muliban.

Szentkeresztfalva közvetlen szomszédja Pesten a Domokos-rend zárdája a mai Angolkisasszonyok iskolájának helyén. Terjedelmes telek lehetett, mert királyválasztó gyűlést is tartottak udvarán. 1308 november 27-én, mikor a budaiak nem engedték be, Róbert Károly ide hajóztatott s a Domokosok udvarán választották magyar királlyá. Ebből a zárdából még annyi emlék sem maradt, mint a szentkeresztbeli templomból. Pest minden műemléke az Árpádok korából a mai belvárost plébánia-templom déli tornyának egyik fala.

Régi pesti utcák és házak

Ebben az időben már egy-egy külföldi utazó is civetődött Pestre. Egy francia nagy lelkesedéssel írja le, hogy a Duna Pest és Buda közt lánczal zárható el, az óriási láncnak hatalmas kópillérei vannak oroszlánokkal díszítve Pesten is, Budán is. A révések nem javultak meg ekkorra sem. A pesti főesperes panaszol rájuk, hogy család és orszákos emberek és nem jó keresztények. Ugy látszik, a keresztvíz nem változtatta meg az izmaelitákat. A vezető azonban a magyarok kezében van, akik nagyon igyekeztek városukat fejleszteni. Zsigmond királyt a pesti tanács 10.000 forinttal segítette ki pillanatnyi állandó pénzávaából és ennek fejében a király megadta Pestnek a szabad királyi városi szabadságát.

Pest Buda joghatóság alatt

Ugyanis Budavár és város nagyrafejlődése óta lassankint Pestet Buda joghatósága alá helyezték és a budai bíró nevezte ki a pesti ha-

tóságot. Bejllődik a város azzal is, hogy, mint egy V. századbeli felirat elmondja: „Sok nagyságos és tekintetes ur vett házat Pesten”. Vett híz ott rajtuk kívül a király is, de az nem fizetett érte. Tudjuk, hogy az első Habsburg-Albert király, megajándékozta magát egy pesti házzal. Egy másik házért hetven esztendőig poroskednek Vak Murád szultán, Magyarországra menekült feleségével, Agnessel és kisleányával, Katalinnal. Zsigmond király szabad választást engedett a menekült császárnénak, a pesti házak közt. Előbb a Csabai Domokos házába szállásoltk be, de azt szüknek találta és egyszerűen lefoglalta Deák Imrének szép kőházát, a Szénatérren, mely pedig vala abban az időben nem Budán, ahol most, nem is a Kálvintér helyén, melyet a hetvenes évekig szintén Szénatérnek hívták, hanem ott, ahol az Erzsébet-híd építéség a pesti Halpiac volt, a mai Irányi- és Duna-utca torkolatánál. Ezt a kőházat Deák Imre és sógora, Szabó Antal 1432-ben vette meg. János polgártól. Deák Imre tiltakozott az ex-szultán bevonulása ellen (mert ez is eljött feleségével), de Vak Murád jó keleti szokás szerint az ablakon akarta kidobtatni a házigazdát. A per végét csak Deák Imre uokája érte meg. Ilona, férjezett Huszár Péterné, aki felét kapta meg a háznak, másik fele pedig maradt a szultán leányának, Katalinnak, aki, mint Török Katalin, előbb Salgai Török Pálnak, azután Liptai Nagy Jánosnak volt a felesége. Nagy János újra megkezdte a pert s ennek csak a török foglalás vetett véget a mohácsi vész után. De a háznak is, mert ez leégett az ostromkor.

Egy sarokház ezer forint.

A házak akkori árára jellemző, hogy Dóczy Orbán egri püspök és királyi kinstárnok ezer magyar aranyforintért vett 1487-ben egy sarokházat a Ceglédi-utcan. Ma Keeskeméti-utcanak hívják. 1504-ben egy harmadik kőház is szerepelt a periratokban s ez anyiban érdekes, hogy keleti oldalán kezdődtek a zsidók telkei és házai. Egy másik okmány szerint 1510-ben a Halász-, ma Molnar-utcan volt Palóczy Antal nagyságos urnak egy kőháza. A török foglalás küszöbén a házak forgalmi értéke nagyot eshetett; 1530-ban a mai Kossuth Lajos-utca, akkor még Szentpéter-utca és Városház-utca sarkán álló kőház százötven forintért cserélt gazdát. Igaz, hogy a törökök már első betűteskor 1526-ban ugy felegették Pestet, hogy Kemaromba kellett nádori gyűlést összehívni, mert a meghívó szerint „jól tudjátok, hogy Pest teljesen leégett és élelmiszert ott nem kapható”.

Mátyás király kertje

Hallunk ebben a korban egyet-mást még Mátyás király kertjéről és palotájáról: a mai Kossuth Lajos-, Magyar- és Reáltanoda-utca közt feküdt. A török kor után csak néhány vörös márványfeliratok kő maradt, belőle s ezeket később a muzeumba helyezték el. 1525-ben még itt ebédelt II. Lajos király, mikor a rákosi országgyűlésről visszajött. Ebből a korszakból már kép is maradt Pestről. Nem teljes kép, mert Mátyás király budai várát és palotáját mutatja be, de a Duna-kanyarulatában látszik valami Pestből is.

Az eddig említett utcákon kívül még egynek a neve maradt meg egy oklevélben ebből az időből: Kalácsütők utcaja, valószínűleg a mai Városház-utca elődje. A Városház-utca nem régi név: diáktoromban még Gránátos-utcának hívták.

Régi magyar bírák és tanácsosok

Mátyás király korából, 1434-ből megmaradt a pesti tanács névsora. Nagyobbrészt jó magyar nevek. A bírót Vácsi Gáznak hívták, a tanács tagjai: Bornemissza Mátyás, Farkas János, Taksony Mihály, Doák Mihály, Kalmár György, Kelenföldi Pál (ugy látszik, a bucsiak is ekkor már átszarmazgattak Pestre), Seres Máté, Megyeri Bálint, Kőműves István, Petrics Bálint és Nemegy Balázs. Bezzog 150 év múlva az első városbíró már Proberger Jakabnak hívták. Az utolsó magyar bíró 1537-ben szerezpel. Parasa már nem Pesten, mely török kézre jutott. Konéz Szócs Endrénének hívták és a város feloldulása után Nagyváradra menekült és ott is halt meg. Ezek a magyar bírák és tanácsosok mindenesetre az akkori viszonyok közt tekintélyes várost fejlesztettek Pestből. 1527-ben egy utazó, Ursinus Velins azt írja, hogy az előző évi törökülés előtt Pest olyan gazdag és előkelő város volt, hogy kültekkel három mérföldre terjedtek és lakói nagykereskedelmet űztek különösen borral. Hatalmas kőházak emelkedtek mindenfelé, márványemlékek álltak az utcákon. A mai belvárosi plébánia kőnyelve volt a temető, megvolt már a mai Ferencrendiek templom helyén egy templom. Átutazó kereskedők nagy vásárokat csapatak Pesten.

Vizimalom a Császár-fürdő helyén

A királyok udvartartásával Budán székelték, Buda pedig az akkori időben sem volt termelőterület. Óbuda környéke, a síkság ingovány volt, a mai Budafok felé szintén vadvizek akadályozták meg a termelést, a hegyek oldala részint sűrű erdőség volt, részint a városhoz közelebb eső részeket szőlőskert. A budaiak pénzben vették élelmiszereiket s a gabonát, melyet a mai Császár-fürdő helyén álló vizimalom, valamint több budai vizimalom őrölt, a marhákat és egyéb állatokat mind az Alföld szolgáltatta, a budai hegyekből csak vadászattal lehetett húst szerezni. Már Buda szükséglete is fejlesztette Pestet, hiszen ezt az egész ellátást pesti kereskedők bonyolították le, de sokkal nagyobb jelentőségű volt az az átmeneti kereskedelem, mely részint a Dunán, részint szárazon Pestet Béccsel, Nürnberggel és ezeken át a Nyugattal kötötte össze. A Felvidékről, Erdélyből, Temesvár felől és Belgrádból itt jöttek össze az utak, ide tofolt be Székesfehérváron át az olaszországi út forgalma is, így Pest lakói számarányát messze meghaladó súlyt nyert, mint gazdag kereskedelmi város és mint Budának, a hivatali fővárosnak gazdasági kiegészítője.

Mind ezt elcsépte aztán a mohácsi vész után a betelepedett török, mely alatt mindkét főváros piszkos kis dűldező Balkán-fészekké fejlett vissza, de elsősorban Pest. **Ételi.**